

ПРИНЦИПИ РЕФОРМУВАННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Окреслено проблеми мисливського господарства та передумови його реформування. Запропоновано та теоретично обґрунтовано принципи реформування мисливського господарства України. Розроблені принципи реформування мисливського господарства спрямовані на організацію раціонального використання, охорони та відтворення ресурсів мисливського господарства на засадах ринкової економіки, збереження біорізноманіття тваринного і рослинного світу мисливських угідь, екологізацію та інтеграцію мисливського господарства з іншими секторами національної економіки, стале екологічно збалансоване ведення мисливського господарства в Україні.

Ключові слова: мисливське господарство, принципи реформування, мисливська політика.

Мисливське господарство є однією із форм традиційного природокористування в Україні і тісно взаємозв'язане із лісовим, аграрним та водним господарствами. Проблемі ефективного відтворення, охорони та використання ресурсів мисливських угідь належить одне з провідних місць у сучасній науці і потребує негайного вирішення. За останнє століття в Україні спостерігається стійка тенденція до виснаження ресурсів мисливського господарства, що гальмує його розвиток і призводить до деградації галузі загалом.

На цей час реформування мисливського господарства України є об'єктивною необхідністю. Принципи організації та ведення мисливського господарства, які Україна успадкувала від командно-адміністративної економіки, є застарілими і не достатньо ефективними, вони не відповідають сучасним вимогам ринкової економіки і потребують удосконалення.

Можна назвати такі основні причини неефективної організації та ведення мисливського господарства, які в умовах перехідної економіки України продовжують функціонувати:

- екстенсивне використання ресурсів мисливського господарства, яке призводить до зниження чисельності мисливських тварин і деградації біорізноманіття в мисливських угіддях;
- централізоване управління мисливським господарством, яке характеризується концентрацією функцій управління в рамках одного суб'єкта управління. За умов ринкової економіки чинна система управління не спроможна забезпечити однаково ефективне управління мисливськими угіддями всіх форм власності та відомчого підпорядкування;
- невизначеність і дискримінація прав власності на ресурси мисливського господарства, що призводить до посиленої їх експлуатації і виснаження;
- невідповідність виробничо-господарської діяльності мисливських господарств концепції сталого екологічно збалансованого розвитку. Досить часто комерційні та політичні організації зловживають положеннями цієї концепції, оскільки отримують фінансування від суб'єктів, які зацікавлені у продовженні своєї діяльності, що пов'язана лише з використанням природних ресурсів;
- застаріле і недосконале нормативно-правове забезпечення, що не відповідає вимогам сьогодення і гальмує розвиток мисливського господарства;

¹ Наук. керівник: проф. І.М. Снякевич, д-р екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

- неадекватна оцінка економічною системою ресурсів мисливського господарства. Ціна на ресурси занижена або взагалі відсутня, що призводить до заниження вигід від використання цих ресурсів;
- недосконала система охорони та спостереження за наявністю флори та фауни в мисливських угіддях. Існуюча система не дає змоги уникнути загрози їх знищення в процесі виробничо-господарської діяльності та не сприяє збереженню біорізноманіття. Якісні та кількісні показники ведення мисливського господарства часто занижуються з метою отримання додаткових (тіньових) грошових надходжень.

У період державної незалежності України першим кроком на шляху до економічних реформ у сфері мисливського господарства стало ухвалення Кабінетом Міністрів України "Положення про мисливське господарство та порядок здійснення полювання" у 1996 р., що в перспективі стало основою Закону України "Про мисливське господарство та полювання", який було прийнято Верховною Радою України у 2000 р. У 2005 р. було видано Указ Президента України "Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення та раціонального використання мисливських тварин". Цей документ підтвердив необхідність реформування мисливського господарства, яке полягає в удосконаленні нормативно-правової бази в галузі охорони, використання та відтворення мисливських тварин, державної політики в цій сфері, підвищення ефективності правового забезпечення її реалізації.

Також варто зазначити, що теоретичні та правові аспекти лісової і мисливської політики України знайшли своє відображення у Державній цільовій програмі "Ліси України" на 2010-2015 рр. (2009), а також Державної програми "Ліси України" на 2002-2015 рр. (2002) (втратила чинність на підставі Постанови КМ № 977 від 16.09.2009) та "Концепції реформування та розвитку лісового господарства" (2006). Основними завданнями Концепції і Державної програми у сфері мисливського господарства є ефективне відтворення, охорона та раціональне використання мисливської фауни на засадах сталого розвитку, збереження біологічного різноманіття лісових екосистем та розроблення методики розрахунку обсягу плати за використання земель мисливського господарства. Позитивним зрушенням у реформуванні лісового та мисливського господарств стало прийняття нового Лісового кодексу України (2006), у якому передбачено три форми власності на ліси (державну, приватну та комунальну). Такий підхід до розподілу форм власності на ліси був закладений і в проекті Лісового кодексу України [1], що підготовлений працівниками кафедри економіки та менеджменту лісових підприємств Національного лісотехнічного університету України.

Істотну роль у створенні ефективної мисливської політики відіграють принципи, які спрямовані на реформування мисливського господарства на засадах ринкової економіки. Аналіз зарубіжних та вітчизняних наукових праць у сфері мисливського господарства дав нам змогу сформулювати такі принципи реформування мисливського господарства: реформування мисливського господарства на засадах ринкової економіки; екологізації інструментів мисливської політики; економічного стимулювання підвищення продуктивності мисливських угідь; економічного стимулювання поглинання мисливськими

угіддями парникових газів та позитивних зовнішніх екологічних ефектів; стримування деградації мисливських угідь і мисливської фауни за допомогою економічних санкцій; державної фінансової підтримки лише пріоритетних напрямів розвитку мисливського господарства; реформування мисливського господарства України з врахуванням принципів мисливської політики; уникнення зворотних грошових потоків.

Принцип реформування мисливського господарства на засадах ринкової економіки передбачає перехід на принципову нову модель ведення мисливського господарства, яка б спиралась на ринкові методи господарювання. Досвід європейських країн свідчить, що високий рівень культури ведення мисливського господарства, відсутність податкового тиску на користувачів мисливських угідь з боку держави, формування ефективних принципів та інструментів мисливської політики дають змогу функціонувати мисливському господарству на засадах самоокупності та самофінансування і відносять його до однієї із найбільш прибуткових сфер економічної діяльності. Реформування мисливського господарства України на засадах ринкової економіки прямо пов'язане із змінами у законодавчій, податковій, фінансовій, цінній та інших системах управління економікою. Для побудови ефективного ринкового механізму у сфері відтворення, охорони і використання ресурсів мисливського господарства необхідно спиратись на принципи та інструменти мисливської політики, що здатні ефективно впливати на формування цін на продукцію та послуги мисливського господарства, які в умовах ринкової економіки визначаються на основі попиту і пропозиції.

Принцип екологізації інструментів мисливської політики. Антропогенний вплив людини на навколишнє природне середовище призвів до виникнення екологічних загроз, які нависли над земною цивілізацією в двадцять першому столітті. Екологічна ситуація у всіх сферах природокористування залишається вкрай складною і призводить до дестабілізації екологічних систем. Екологізація інструментів мисливської політики повинна втілюватися в життя на основі концепції щодо екологізації суспільного розвитку [2] та екологізації інструментів економічної та лісової політик. Дотримання цього принципу необхідне під час реформування мисливського господарства та формування ефективної системи інструментів мисливської політики, оскільки він враховує екологічний ефект і екологічні витрати на запобігання екологічній шкоді, яку могло б бути заподіяно екосистемам мисливських угідь. Це призведе до раціонального використання та відтворення ресурсів мисливського господарства, збереження біорізноманіття, відновлення умов, за яких відбуватиметься збільшення чисельності мисливських тварин.

Принцип економічного стимулювання підвищення продуктивності мисливських угідь. Надмірна експлуатація ресурсів мисливського господарства, відсутність коштів для ефективного їх відтворення, призвели до зниження природної продуктивності мисливських угідь та збіднення біологічного різноманіття в Україні. Відповідно до Державної цільової програми "Ліси України" на 2010-2015 рр. [3] на ведення мисливського господарства, здійснення державного регулювання і контролю в галузі мисливського господарства та полювання, охорону, використання і відтворення мисливської фа-

уни, збереження та поліпшення стану мисливських угідь з 2010 по 2015 рр. передбачено фінансування 95 млн грн, зокрема із загального фонду 4,53 млн грн, спеціального фонду – 32,12 млн грн, інші джерела фінансування – 58,35 млн грн. [3]. Завдяки реалізації програми чисельність диких копитних тварин у мисливських угіддях України повинна зрости від 87,7 тис. голів у 2010 р. до 108,9 тис. голів у 2015 р. [3]. Економічне стимулювання підвищення продуктивності мисливських угідь передбачає проведення ефективних, комплексних біотехнічних заходів щодо охорони, відтворення та раціонального використання ресурсів мисливського господарства, а також надання податкових та кредитних пільг суб'єктам господарювання, державну фінансову підтримку тих угідь, які мають важливе екологічне та соціальне значення.

Принцип економічного стимулювання поглинання мисливськими угіддями парникових газів та позитивних зовнішніх екологічних ефектів передбачає економічну підтримку раціонального відтворення та використання ресурсів мисливських угідь на засадах сталого екологічно збалансованого розвитку, попередження негативних екологічних, економічних та соціальних наслідків, впровадження природоохоронних технологій, створення таких умов ведення мисливського господарства, за яких відбуватиметься зменшення антропогенних викидів та збільшення поглинання парникових газів мисливськими угіддями. Глобальне потепління більшість науковців головним чином пов'язує із надмірними викидами в атмосферу вуглекислого газу (CO_2) та метану (CH_4) і чи не єдиним засобом запобігання цієї екологічної катастрофи є збільшення лісистості планети. Тому цей принцип необхідно розглядати у взаємозв'язку із лісовою, аграрною, водною та іншими політиками.

Принцип стримування деградації мисливських угідь і мисливської фауни за допомогою економічних санкцій. Цей принцип передбачає матеріальне стягнення з юридичних та фізичних осіб за порушення природоохоронного законодавства та завдану екологічну шкоду мисливським угіддям і мисливській фауні в процесі ведення мисливського господарства та полювання. Згідно зі статтею 43 Закону України "Про мисливське господарство та полювання", економічні санкції затверджуються та регулюються чинним законодавством, а саме спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі охорони навколишнього природного середовища і спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі мисливського господарства та полювання за погодженням з центральним органом виконавчої влади з питань фінансів. Великих збитків мисливськогосподарській діяльності під час переходу до ринкових відносин завдає браконьєрство. З метою посилення боротьби з браконьєрством та стримування деградації мисливського фонду були затверджені такси для відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства у галузі мисливського господарства та полювання (передбачені додатком до наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та Державного комітету лісового господарства України від 18 липня 2007 р., № 332/262) [4]. Під час реформування мисливського господарства економічні санкції потрібно розглядати як інструмент мисливської політики і враховувати не лише економічні збитки, а й екологічні (зниження чисельності мисливських тварин

та продуктивності мисливських угідь, відлякування звірів від природних місць розмноження, розбалансованість екологічної системи тощо). Отримані кошти від порушення природоохоронного законодавства необхідно спрямовувати на відтворення та охорону ресурсів мисливського господарства, що своєю чергою приведе до стримування деградації мисливських угідь та мисливської фауни.

Принцип державної фінансової підтримки лише пріоритетних напрямків розвитку мисливського господарства. На цей час однією із найбільш проблем розвитку мисливського господарства України є недостатнє його фінансування. Аналіз наукових праць з економічної, екологічної та лісової політик розвинених країн світу підтверджує той факт, що державна фінансова підтримка є складовою частиною ефективного функціонування національної економіки. При цьому кошти виділяють на подолання екологічних і соціальних проблем країни та розвиток лише пріоритетних напрямів виробничо-господарської діяльності. В Україні найпрестижнішим є ліцензійне полювання на копитних тварин, які є найбажанішим здобутком для мисливця (олень благородний, кабан, козуля), а особливо їх трофеї. Особливої уваги заслуговує організація полювання для іноземних мисливців та розвиток мисливського туризму. Збільшення чисельності копитних тварин до оптимальної, створення вольєрних розплідників та відповідної інфраструктури для розвитку мисливського туризму повинні стати пріоритетними напрямками державної фінансової підтримки в сфері ведення мисливського господарства.

Принцип реформування мисливського господарства України з врахуванням принципів мисливської політики. Важливе місце у системі формування ринкових відносин у мисливському господарстві відводять ефективності провадження мисливської політики та принципам, на яких вона базується. Мисливська політика – це сукупність принципів і інструментів, за допомогою яких здійснюється захист інтересів світової спільноти, національних інтересів України, інтересів місцевих громад та суб'єктів, що здійснюють відтворення, охорону і використання мисливських угідь. Для реформування мисливського господарства необхідно враховувати такі принципи мисливської політики: організація мисливського господарства на засадах ринкової економіки; використання лише екологічно доступних ресурсів мисливської фауни; сприяння екологізації розвитку мисливського господарства; збереження біорізноманіття тваринного та рослинного світу мисливських угідь; збереження культурної екологічної спадщини на теренах мисливських угідь; дотримання національних традицій у процесі відтворення, охорони і використання мисливських угідь; дотримання етичних норм у процесі полювання; недискримінаційного ставлення до мисливських угідь всіх форм власності; державного сприяння розвитку мисливського господарства; інтеграції мисливської політики з лісовою, аграрною, водною, рекреаційною, торговельною та іншими політиками; врахування впливу мисливського господарства на довкілля; сталого екологічно збалансованого відтворення і використання ресурсів мисливських угідь; збереження екологічної ніші мисливських тварин [5].

Принцип уникнення зворотних грошових потоків спрямований на удосконалення фінансових взаємовідносин між користувачами мисливських

угідь та державою, а також формування такого економічного механізму, який би уникав зустрічних грошових потоків між ними. Міжнародний досвід ведення лісового господарства свідчить про те, що більш ефективними є системи фінансування, які уникають зустрічних грошових потоків [6]. Для реалізації цього принципу необхідно, щоб такі інструменти мисливської політики як державний та місцевий бюджети, бюджетні та позабюджетні фонди, податкова політика держави стимулювали розвиток галузі за рахунок створення гнучкої системи фінансування та оподаткування мисливських господарств.

Висновки:

1. Існуюча система організації та ведення мисливського господарства в Україні не відповідає вимогам ринкової економіки і дає змогу стверджувати про об'єктивну необхідність його реформування.
2. Перехід від командно-адміністративних до ринкових методів господарювання потребує враховувати принципи реформування мисливського господарства, які сприятимуть поступовому, але ефективному переходу на засади сталого екологічно збалансованого розвитку.
3. Принципи реформування мисливського господарства спрямовані на підвищення продуктивності мисливських угідь, збереження біорізноманіття, державну фінансову підтримку розвитку мисливського господарства, відвернення негативних екологічних загроз та перехід мисливського господарства на засади самоокупності та самофінансування.

Література

1. **Проект "Лісового кодексу України"** / І.М. Сіякевич, І.П. Соловій, С.О. Мельник, В.З. Холявка, В.Р. Ковалишин // *Деревообробник*. – 2002. – № 15 (57). – С. 4-7.
2. **Лісова політика: теорія і практика** : монографія / І.М. Сіякевич, І.П. Соловій, О.В. Врублевська та ін. / за наук. ред. І.М. Сіякевича. – Львів : ЛА "Піраміда", 2008. – 612 с.
3. **Про затвердження Державної цільової програми "Ліси України" на 2010-2015 роки** : постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р., № 977. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
4. **Про затвердження Такс для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України)** : наказ Державного комітету лісового господарства України від 18 липня 2007 р., № 332/262. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. **Гуль І.Г.** Принципи мисливської політики України / І.Г. Гуль // *Регіональна економіка*. – 2010. – № 2. – С. 118-122.
6. **Сіякевич І.М.** Лісова політика : підручник / І.М. Сіякевич. – Львів : Вид-во ІЗМН, 2005. – 223 с.

Гуль І.Г. Принципы реформирования охотничьего хозяйства Украины

Обозначены проблемы охотничьего хозяйства и предпосылки его реформирования. Предложены и обоснованы принципы реформирования охотничьего хозяйства Украины. Разработаны принципы реформирования охотничьего хозяйства, направленные на организацию рационального использования, охраны и воспроизводства ресурсов охотничьего хозяйства на принципах рыночной экономики, сохранения биоразнообразия животного и растительного мира охотничьих угодий, экологизацию и интеграцию охотничьего хозяйства с другими секторами национальной экономики, устойчивое экологически сбалансированное ведение охотничьего хозяйства в Украине.

Ключевые слова: охотничье хозяйство, принципы реформирования, охотничья политика.

Gul I.G. Principles of reform of Ukrainian hunting

Outlined problems of hunting and conditions its reform. There are proposed and theoretically well founded principles of reform of Ukrainian hunting. The principles of reform of hunting directed on: optimal regeneration, reservation and use of hunting management resources in accordance to the market economy; saving biodiversity of hunting lands; ecologization and integration of hunting and other national economy sectors; principles of sustainable development in hunting of Ukraine.

Keywords: hunting, principles of reform, hunting policy.

УДК 582.916.16:581.5:630*2(477.4) Аснір. О.М. Баюра¹ – Уманський НУС

НАСИЧЕННЯ ВОДОЮ НАСІННЯ ЯСЕНА ЗВИЧАЙНОГО (*FRAXINUS EXCELSIOR* L.) ТА ЙОГО ДЕКОРАТИВНИХ ФОРМ

Досліджено поглинання дистильованої води насінням ясена звичайного (*Fraxinus excelsior* L.) та його декоративних форм. У лабораторних умовах визначено необхідну кількість вологи для повного набухання повітряно-сухих цільних крилатих сім'янок та відокремлених зародків і їх оплоднів з крилами під час анаеробного насичення в дистильованій воді.

Ключові слова: ясен звичайний, декоративні форми, поглинання, плід, оплодень, зародок, анаеробне насичення.

Вступ. У багатьох типів плодів, особливо у сім'янок, оплоднів часто має шкірясті або плівчасті крилоподібні утворення. Такі плоди називаються крилатими. Сім'янка ясена – плід зі шкірястим або плівчастим оплоднем, який не приростає до насінини – крилата однонасіннева сім'янка, яка, згідно з класифікацією плодів покритонасінних, належить до горіхоподібних однонасінних не розкритих плодів із сухим оплоднем [4, 5].

У роботі з насінневим матеріалом обов'язково звертається увага на прямі та спряжені кількісні чи якісні ознаки рослинних організмів. Корелятивні ознаки дають змогу прогнозувати польову схожість насіння за масою 1000 шт., лабораторною енергією, схожістю [3]. Наприклад, для проростання насіння потрібна певна кількість вологи [1] і цей показник має корелятивний зв'язок із показником схожості [2]. У нашому випадку насіння ясена звичайного та його декоративних форм складається із сухого оплодня з крилаткою, насінневих оболонки і, власне, зародка, де кожен із компонентів поглинає лише йому властиву кількість вологи. Визначення варіативності показника поглинання вологи різними частинами плодів-крилаток у ясена звичайного та його декоративних форм необхідне для розподілу дослідженої групи за рівнем поглинальної властивості дистильованої води за дводобовий термін. Такий розподіл дасть змогу встановити рівні поглинання води варіантами досліду та характерні риси кожного з них, на які необхідно звертати увагу під час зберігання насіння у сховищах, стратифікації чи посіву у ґрунт.

Об'єктами дослідження є крилаті однонасінневі сім'янки ясена звичайного – *Fraxinus excelsior* L. (1), та його декоративних форм. "Aurea" – "Золотистий" (2), "Monophylla Pendula" – "Однолистяний Плакучий" (3), "Pendula" –

¹ Наук. керівник: проф. В.П. Шлапак, д-р с.-г. наук – НДІ НАН України